

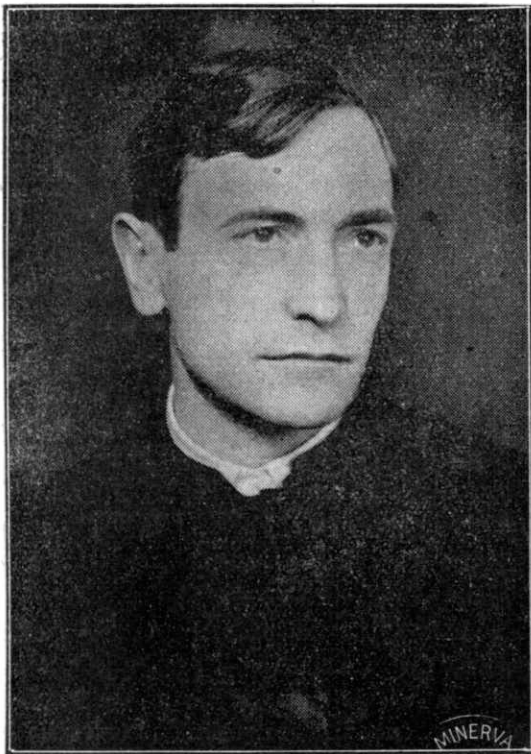
SZÉKELYSÉG

A SZÉKELYFÖLDET ÉS NÉPÉT ISMERTETŐ HAVI FOLYÓIRAT
REVISTĂ LUNARĂ PENTRU DESCRIEREA SECUIME

Dosarul No. Inreg. 1019-1938. Tribunalul Odorhei.

Szerkeszti—Redactează:
BÁNYAI JÁNOS

Szerkesztőség és kladóhivatal: Odorhei.
Redacția și administrația: Odorhei.

MÁRTON ÁRON
az erdélyi róm. katolikusok új püspöke.

Szeretnek sokan a történelem tanulságaira hivatkozni. Az eddigi példák szomorúan bizonyítják, hogy abból nem *akarunk* tanulni. A sok visszatekintéstől így nem haszon származik! Ép ellenkezően! Nem látván a lábunk *előtt* levő göröngyöket állandóan botorkálunk, bukdácsolunk az élet utjain.

MÁRTON ÁRON

az erdélyi római katolikusok új püspöke.

»Minden ember annyit ér, amennyi értéket saját magából ki tud termelni.« Ha ez így igaz, akkor a nemes székely nemzet valóban azon népek sorába tartozik, amelyek sok és súlyos értéket termeltek ki saját magukból. Írók, tudósok, hadvezérek, politikusok és főpapok egész láncolata sarjadt ki a székely fajból a történelmi idők folyamán. Ezek mind megdönthetetlen bizonyítékai voltak a termékeny és ki nem apadó székely őserőnek.

Márton Áron, az erdélyi római katolikusok új püspöke tüne-
ményes pályafutásával erről az élő székely őserőről tett újabb bizony-
ságot. Vezetésre való rátermettségét, úgy a jószágoslelkű *Majláth püs-
pök*, mint a demokratikus szellemű és fenköltlelkű *Vorbuchner püspök*
is ideje korán felismerték s ezért az egyházmegye jelentősebb helyeire
küldték lelkimunkára. A rábizott feladatot minden helyen, nem nap-
számos, hanem apostoli buzgalommal végezte, míg a Szentséges Atya,
a kormány hozzájárulásával, az erdélyi egyházmegye élére állította.

Márton Áron egyszerű székely földmives családból származik.
1896 augusztus 28-án, Csikszentdomokoson született. Édesapja Márton
Ágoston, édesanyja Kurkó Julia. Az elemi iskolát szülőfalujában, kö-
zépiskolai tanulmányainak I—III. osztályát a csiksomlyói, IV—VII. osz-
tályát pedig a csikszeredai róm. kath. főgimnáziumban végezte. Már akkor
megfogamzott lelkében a vágy a papi pálya iránt. Ezért Gyulafehér-
várra jött, ahol mint kispap járta a VIII. osztályt és érettségizett 1915
júniusában. A papságból egyelőre semmi sem lett, mert mire az érett-
ségi bizonyítvány birtokába jutott, a világháború már javában dühön-
gött. Besorozták katonának és a 82-ös székely gyalogezredhez kapott
beosztást. Kiképzés után a harctérre került, ahol háromszor megsebe-
sült és ugyanannyiszor tüntették ki.

Összeomlás után szülőfalujába ment. Otthon két évig töprengett
azon, hogy miképpen mentheti meg a székely népet attól az erkölcsi
zülléstől, amelybe a világháború fertőző eszméi sodorták. Ezen gon-
dolattól hajtva és lelkének régi sugallatát követve határozta el, hogy
pap lesz, mert a székely lélek-mentés nagy munkáját csak ezen a pá-
lyán valósíthatja meg. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végzi
el 1920 től 1924-ig.

Fölszentelése (1924. júl. 6) és első miséje után (1924. júl. 13)
Gyergyóditróban kezdi meg áldásos lelkiműködését, mint segédlelkész.
A szó, a beszéd meggyőző erejével igyekezett átalakítani a lelkeket.
A székely nép fia a székely népnek adatott vissza, hogy az erkölcsi
ujjászületés folyamatát megindítsa és végrehajtsa. Ebből a szempont-

ből újabb munkaterület várt reá Gyergyószentmiklóson, ahová 1925-ösén került és 1928-ig működött. Itt elsősorban az ifjúságot törekedett megnyerni és lelkileg átalakítani, aztán egyesületbe tömöríteni. Így született meg a gyergyószentmiklósi *Katolikus Legényegylet* (Kolping), mely csakhamar szép fejlődésnek indult. E szervező munka mellett Gyergyószentmiklóson az állami liceumba járó római katolikus növendékek hitoktatója is volt.

1928—29. iskolai tanévben hittanár *Marosvásárhelyen*. Hittanári működése mellett szép egyházi beszédeivel tűnt ki. Tudta jól, hogy a társadalom legkisebb sejtje a család s hogy a tiszta családi élet a házasság szentségén épül fel, ezért legtöbb beszédjének tárgyát a házasság köréből merítette.

1929—30-ban *vöröstoronyi* plébános és a *szebeni* árvaház tanulmányi felügyelője. 1930—1932-ig levéltáros Gyulafehérváron a püspöki aulában.

1932-ösén Majláth püspök a *kolozsvári* katolikus egyetemi hallgatók hitszónokává nevezte ki az egyetemi ifjúság egyenes kérésére. Szervező erejére itt volt a legnagyobb szükség. Észrevette ezt az ifju népnevelő pap is. Látta, hogy az ifjúság »romlik s az ősök szent hagyományaihoz mind hűtlenebb lesz. Gyökértelenül, a vallásos talajból kiszakadva, romboló eszmék hátán a romlás lejtője felé sodródik.« Ennek az ifjúságnak kellett a hóna alá nyulni és visszatartani a mélységbe zuhanástól. Ennek az ifjúságnak, úgy tekintve őket, mint a székelység jövődjét, akiknek tudomány szellemi felkészültsége mellett, kitisztult és erős erkölcsi vértetetre is szüksége volt. Ösztönzésére és hatásos erejű szónoklatainak nyomása alatt alakulnak meg az egyetemi ifjúsági vallásos körök.

Márton Áron régi álma, a *népművelés*, Kolozsváron kezdett a megvalósulás felé haladni. Erkölcsileg és gazdaságilag elromlott és leszegényedett székely népnek gyors segítségre volt szüksége. Az eddigi népművelési mozgalmakat, melyek rendszertelenül és immel-ámmal folytak ugyan, nem tartotta kielégítőnek. Egységes irányítást, tervet és rendszert követelt, mert létünk egyedüli biztosítéka a nép s azzal nem lehet kísérletezni. Fennen hangoztatta, hogy a népművelési mozgalom kiindulópontja a *vallás* legyen. »Népművelést csak az csináljon, aki maga is lelke mélyéig vallásos« — mondotta. Például hozta fel Grundt-*Frigyest*, dán prédikátort, aki tanításával, lelkesítésével, szervező képességével felrázta tespedéséből az elalélt dán nemzetet, mely a Norvégia-tól való elszakadása után siralmas állapotba jutott.

Az 1933-ban tartott gyergyószentmiklósi kath. nagygyűlésen határozottan megszabta az igazi népnevelés irányvonalát. Ennek három főtényezőjeként az *egyház*, *elemi iskola* és *társadalmunk értelmiségi rétegét* jelölte meg és konkrét javaslatokat tett a gyakorlati megoldásra

vonatkozólag. Hogy az egységes irányítás se hiányozzék ugyancsak 1933-ban, Dr. György Lajos, kiváló irodalomtörténészünkkel karöltve, megindította az „Erdélyi Iskolát” Kolozsváron. Ez a kitűnően szerkesztett pedagógiai folyóirat felbecsülhetetlen szolgálatot tett és tesz ma is a népnevelés terén.

1934-ben, mint a *Katholikus Népszövetség igazgatója* ő rendezte meg szept. 1—2-án a *kézdivásárhelyi IX-ik kath. nagygyűlést*. A Népszövetség keretében kifejtett tevékenységével mindinkább magára vonta a vezető egyházi körök figyelmét. Ennek tulajdonítható, hogy *Majláth püspök* 1936-ban őt bizta meg a *kolozsvári egyházközség vezetésével*, és anyagi ügyeinek rendezésével.

Ettől kezdve gyors egymásutánban tüntették ki különböző méltóságokkal: 1937 januárjában *cimzetes kanonok*, 1938 augusztusában *kolozsvári plébános és valóságos kanonok*, 1938 szeptemberében, a boldog emléktű Vorbuchner püspök halála után, *apostoli kormányzó* lett és 1938 december 23-án a Szentszék *püspökké* nevezte ki.

Az Uristen tartsa meg sokáig a székely nép önzetlen és ékeszavú apostolát, az erdélyi római katolikusok új *Főpásztorát* és Istenáldása kísérje fényes, de felelősségteljes és terhes méltóságának viselésében.

Józsa János.

Kommentár nélkül!! 1794 jun. 21-én a Korondon tartott unitárius zsinat foglalkozik a kereszteri gimnázium építkezésével. »Némely atyánkfia által előadatnak, hogy akadályok vannak, melyek nagyobbára az egyenetlenkedésekből s az egymást meg nem hallgatásokból, sértésekből származnak, hozzájárulván az is, hogy némelyek az építésben némi nemű *elsőséget* tulajdonítanak magoknak.«

A felhozottaknak úgy látszik elég alapjok volt, mert a zsinat az építésnek jobb móddal leendő folytatását egy 9 tagból álló comissióra bizta, oly módon, hogy ezen építő commisióban *senki különösen főne legyen*. (Székelykereszteri unit. gymn. történelme 1896.)

Aki más ellen küzd, az a maga érdekében nem dolgozhatik. Mennyi ilyen komisz példát látunk napjainkban.

Furcsa bolondvilág lehetett ezelőtt több mint százévvvel, a mai szemünkkel nézve! Kovásznán már akkoriban is élénk fürdőélet volt! A Főtér borvizkutja fölé csinos flegóriát csináltak, amelynek mind a négy oldalról bejárata volt. Az ajtók fölött kívül feliratok voltak. A keleti fölött magyarul, németül, szászul, északon horvátul, lengyelül, oroszul és csehül, a délin pedig görögül, törökül, cigányul és zsidóul. A nyugati bejárat fölött latin, francia, olasz és román felirat volt. (l. Popp Vasilie: Despre Apele minerale dela Arapatak, Bodoc, și Covasna. 1821.)

Várakozóban !!

Ünnepi asztal.

<i>Jó itt nállatok : most a házatok baldog szorongás és marasztal a gyertyafényes ünnepi asztal, de nem vigasztal.</i>	<i>Dúsan terített szívvvel telített csillogó asztalt rég nem láttam már, de mért nincs borod hegyaljai bár s két üres pohár.</i>
--	--

<i>Szeretnek téged ezek a részeg örömbe fulladt gyermek szemecskék, asszonyod karja boldogan átfon, nekem csak álom.</i>	<i>Három is lehet asszonyod nevet, fogjad, itt a bor, savanyu jut már, de telt a pohár koccintsunk — igyunk, ez a mi borunk!</i>
--	--

C s a l á d.

*Egész nap baromként öli a testét,
pogány szitokkal vivja az eget
s köhögve, görnyedve, izzadva
fogához veri a pénzt
az APA.*

*Könyörgő kórus a sok nyöszörgés.
Felfogott kézzel nagyon sokszor
ülnie kell mert megbolondul
ha kenyeret kérnek
a GYEREKEK.*

*Nagy jószágmezőkről rohan
égő szemmel, tébolyult sikollyal
és reszkető karokkal fáradtan
védi, csókolja őket
az ANYA.*

Pongrácz Vilmos, e költemények írójának a neve nem ismeretlen lapunk olvasói előtt. Idáig, mint szorgalmas néprajzi megfigyelőt ismertük, aki az alsíki házakról közölt érdekes adatokat. Nem is gondoltuk volna, hogy a Kárpátok fenyves ózondus levegője költői gondolatokat is ébreszt benne! Kellemesen lepett meg családi gondolatainak ilyen formás szép tolmácsolásával. Bárcsak buzditásul szolgálna számára e pár sor!

Hol laktak a székelyek Attilától-Árpádig.

Irta futásfalvi Vargyassy Márton.

Legtöbb történetírónk azért nem fogadja el a székelyek hun eredetét, mert állítólag semmi nyomát nem lehet találni annak, hogy a Hun birodalom felbontása után nagy Magyarország területén Árpád bejöveteleig hunok laktak volna. E kérdésünket megvilágítja az a tény, hogy több kutatónk véleménye szerint a hunok utódait avaroknak könyvelték el, hisz ebben a korban még a székely név nem volt ismeretes.

A magyarok a bizánczi császár szerint Pannoniában a Temes, Maros, Körös és Tisza folyók mellékén, továbbá a Duna és Száva között telepedtek meg. *Anonymus* és *Kézai* szerint a magyarok megtelepedtek: Szabolcs, Szolnok-Doboka, Kolos, Záránd, Csongrád, Bács-bodrog, Baranya, Zala, Nyitra, Bars, Komárom megyékben; Csepel-szigeten, Óbudától-Szászhalomig, Székesfehérvár mellett, a Vértes hegy alján, Veszprém környékén és a Vág mellékén.

A magyarok bejövele előtti időből *Eginhardnál* találunk értesítést a hunokról, ki a 805. évből arról tudósít, hogy a hun Kagán Petraneltől Szombathelyig terjedő területet, vagy is Moson, Sopron és Vas-megyéket lakta. Ugyancsak *Eginhard* 822-ből a magyarországi avarokról emlékezik meg.

A 826 ik esztendőben *II. Eugénius* pápa az avarok fejedelméhez levelet intéz, melyben »Plebis Hunniae, Qua et Avaria dicitur« fordul elő. (Fehér Cod. Dipl. I. 58.)

A 843 ik évből *Kegyess Lajos* fiainak osztálya alkalmával is van említés téve az avarokról: id est Hunnorum Regnum. (Engel 269-ik lap.)

A 871 ik évből a *Conversio Bagoarionum et Carantanarum* című munka ír a Duna, Dráva és a Rába között lakó avarokról. A Tiszántul lakó hunokról 796-ban találunk *Eginhardnál* adatokat, a 850 táján élt Ravennai Guidónál szintén nyoma van a hunoknak.

A honfoglalás korából a bajor származású *Avantinnusnál* és *Volfgangus Latiusnál* találunk adatokat.

A hagyomány szerint a székelyek a honfoglalás előtt a Csigla nevű mezőn laktak. A *csig* szó török eredetű és magas kerítés, sövény, gát, töltés, sánc fogalmát jelenti, már pedig Magyarország területén bekerített helyeken az avaroknak nevezett hunok laktak.

Csigla mezejéről először 796-ban voltak kénytelenek a székelyek — de csak egy része — a Szamos, Berettyó és Körösök mentére huzódni, mert *Pipin* elűzte őket lakóhelyükről és átkergette a Tiszán.

A hunok ideje utáni adatok folytonosságát követve arra a következtetésre juthatunk, hogy a székelyek valóban a hunok maradványai és pedig azoké a hunoké, akiknek a maradványait a régi írók avaroknak nevezték.

Az avarok 558 évben léptek a történelem színterére és egész a IX ik század kezdetéig tartották fenn magukat. Az egykoru *Theophylaktus* bizánci író azt írja róluk »Az avarok, kik eredetükre nézve hunok az Ister mellett laknak.«

Theophánés bizánci író szerint az avarok nyelve azonos *Attila* hunjainak nyelvével.

Az avarokat a VI-ik századtól egész a XIII-ik századig minden kutfó hunoknak nevezi, azért semmi kétségünk nem lehet a tekintetben, hogy a középkorban az avaroknak nevezett nép semmi más, mint *Attila* hun népének maradványai.

A székelyek a bécsi képes krónika szerint a honfoglaláskor telepedtek le a mai lakó helyeiken, addig *Csigla* mezején laktak. Tehát a *Csigla* szó sáncokon, gyepükön belül lakó nép. Hogy Magyarországon sok helyen található gyepük, azt tudjuk. Ha most azt akarjuk tudni, hogy hol laktak a székelyek, azt hiszem nem tévedek, ha a magyarországi és a székelyföldi azonos nevű helyekre mutatok rá.

Csallóközben Kisbodak és Nagybodak nevű helyiségek vannak. Ez a helynév a háromszékmegyei Bodok község nevével egyeztethető. Nyitramegyében is van Bodak község, de van Botfalu és Séllye község is. Mosonmegyében azonos községek Moson, Zsélye, Kálnok; Győrme gyében Homoródpusztá; Komárommegyében: Szováta azonos a marosszéki Szováta fürdővel.

Vas megyében Pápócz (Papolcz), Bárdos, Csekefa (Csekefalva), Kotormány. Laktak székelyek Zala, Veszprém, Fehér, Tolna, Baranya, Somogy, Szatmár, Szilágy, Szabolcs, Hajdu, Bihar, Békés, Csongrád, Arad megyékben is, úgy hogy ha az egyező helyneveket összeszámolnánk, arra az eredményre jutnánk, hogy Magyarország majd minden részén laktak székelyek.

De nemcsak a községek neveiben találunk hasonló nevűeket, hanem pl. a Rába folyót azonosnak vélem a Marosszéki Ráb patak-
kal. A Zobor-hegy neve is megtalálható Csik megyében. Vannak helyiségek, melyek egyeznek a székely ágak és nemek neveivel. Ilyen Poson, Dudár, Telegd. Miután feltételezzük, hogy székelyek adták a hasonló nevű hely, hegy neveket, tehát valamikor ugyanazon helyeken laktak, Magyarországon, mint a Székelyföldön. Ezek után arra az eredményre kell jutnunk, hogy a honfoglalást nagyon megkönnyítette a Magyarországon lakó székelység, úgy annyira, hogy a székely közmondásoknak van valami alapjuk.

Ezek a közmondások. »Székely szülte a magyart.« »Ha a világon székely nem lett volna, magyar sem volna.« »Köszönje a magyar, hogy a székelyt ismeri.«

Néprajz.

Vadjárások, orvvadászok, haltolvajok.

Részlet **Incze Lajosnak** Parajdot ismertető munkájából.

Mint minden erdősvidek község népe, úgy Parajd lakosságának nagy hányada hajdan orvvadászással foglalkozott, vagy azzal is foglalatostkodott. Ez a magyarázata annak, hogy ma is nagy érdeklődést mutatnak a vadjárások iránt. Bárki meg tudja mondani, hogy mikor s hol lehet bármely állatnak biztosan nyomára bukkanni. Már a népszókinccse így fejezi ezt a nagy figyelmet, mikor több szót csiszol a vad törtéte ösvény kifejezésére: csapás, nyílás, törés. De a határnevekben is nyoma van a régi vadászási formáknak: egy szénafü neve Farkasfogó, ahol vermetek ástak az arra ólálkodó farkasok elfogására; más helyet Rókalíknak neveznek, mely egyben megjelöli a róka fogás módját is, sőt Borzavápa nevét is általában a borztól származtatják.

E pompás ismeretek és évek hosszú során át gyarapított tapasztalatok birtokában tehetik csak meg, hogy a nagy távolság ellenére a hajtók szinte percekkel mérhető idő alatt vadat üznek a lesben álló fegyvere elé. Tudják, hogy vaddisznóra a Nagyandráséba, vagy a Fülöpjózsiéra kell menni. Róák és nyulak a Sólíaknál és Malomhegyen tanyáznak. Őzet a Vár kövénél lehet lőni. Szarvas a Juhod fejében van sok. Medvére a Kiságba, vagy a Bucsinba kell menni. Farkast most bárhol lehet találni, nem csak a felső határon. Mókusra és pelére inkább a Sötét erdő táján kell vadászni. Vadméhekért Kerbehágora mennek.

A vadfogásnak különbnél-különb módjait ismerték, amik már jó részt feledésbe mentek. A vadászás elég korai szabályozása fölöslegessé, sőt veszedelmessé tette az orvvadászok régi törvéteinek további alkalmazását. Pedig nagyszertűen értettek ahhoz, hogy élve fogják meg a medvét. Levágott burus faágakkal úgy raktak körül egy helyet, hogy az ágak töve sugarasan kifelé állott, a cirés fele meg befelé. A közepre hust tettek. A medve kívülről felment a csaponyólag rakott ágakon, be is ugrott, de a hus elfogyasztása után nem tudott távozni, mert a kerítés belül ölnél is magasabb volt. A farkasnak egyszerűen vermet ástak; a kevésbé elővigyázatos éhes fenevad ugyanis belepotytyant. A nyest, róka és vidra fogására nagy leleményességgel megszerkesztett csapdát készítettek. A gyermekek ma is nagy találékony-ságra valló csapdákkal fogják télen a kiéhezett szajkúkat.

Lényegesen több módja ismeretes a halfogásnak, mivel ma is sok haltolvaj dolgozik, főleg az illyésmezeiek és szovátaiak között, akik egész tökélyre vitték ezt a »kereseti« ágat. Az orvhalász csak éjjel

dolgozik, viharlámpa mellett, különben rajtaveszt. Ezért az orvhalászás rendkívüli ügyességet és éberséget igényel. Legfontosabb a gyors munka. Pillanatok alatt alul-felül eldugnak egy-egy folyóágot s ugyanígy gyorsan ki is fogják a halat. A duga ma is gyakran alkalmazott módszer, főleg a vizek havasi szakaszán. Az eldugott ágban a körülmények szerint villával, szigonnyal, vagy cudorral*) dolgoznak, de ha lehet, legszívesebben kézzel. A parajdi embernek csodálatosan biztos keze van, még ha mindjárt sebes pisztrángról van is szó. Ma különös előszeretettel alkalmazzák a lészát, mert kevesebb kockázattal jár és még ráadásul ott is lehet hagyni. Legfeljebb más viszi el a zsákmányt. A lésza kosárkötő fűzből font bocskor alakú fonat, melyet sebessé folyású szakaszokon állítanak fel. A belesodródott hal nem tudja legyőzni a víz gyorsaságát és így bennreked. Maszlaggal és kárbidddal nem dolgoznak; ez csak olyan ember műve lehet, aki nem lop rendszeresen. Az orvhalász kiméli a halállományt, hiszen a halássterületet sajátjának tekinti.

A fekete elnevezést a korrupció termelte ki (fekete valuta, szesz, benzin, liszt stb.) Amint *Köntzey Gerő* dr. közli velünk, a Székely Sóvidéken végre akadt egy becsületes használati mód is a »fekete vonat« elnevezésének a használatával, értvén alatta — az ujabban forgalomba hozott veres »motor«-tól való megkülönböztetés miatt — a régi gőzmozdonyos füstös garnitúrát.

Bétette a pácát. Ezt a jóízű mondást még mindig sok helyen ismerik és használják. Eredetét arra vezetik vissza, hogy a bucsukra jövő szomszédfalusiak a keresztel beérkezve rendszerint egyik másik ismerősüket keresik fel még korán délelőtt s ha nem találták meghívni ebédre s csak a bucsu kaláccsal kínálják meg, akkor az elmenetelkor ott felejtik a pácájukat az ajtó mögött, ahová belépésekor illendően elhelyezték. A mise után aztán délben, amikor gondolják, hogy ebédhez készülnek ülni, elmennek az ott felejtett páca után! Természetesen ekkor már restellenék, hogy ne tartsák ott az illetőt ebédre. Az ilyen kénytelenül meghívott vendégre mondják, ha délelőtti eltávózása után észreveszik az ott hagyott pácát, hogy ne ez es bétévé a pácát. Vagy a falubeli ismerősök jegyzik meg gunyosan, amint az délelőtti látogatások után találkoznak misére menet valamelyik páca nélkülivel, hogy netene Están bá es bétévé valahová a pácát (azaz biztosította az ebédre való meghívást!)

*) A cudor hüvelykujnyi vastagságú hosszabb bot, mellyel halálos biztonsággal sujtanak le az elévillanó pisztrángra, amikor egyik halásztárs tereleti a halakat a göbe egyik részéből a másikba

Góbéságok.

„Kacsintott visli“.

A nyáron az EKE természetjáró egyesület kilenc napos székelyföldi körutat rendezett, amelynek résztvevői végigcsodálhatták a havasok birodalmának rendkívüli természeti szépségeit és földjének ugyyszólván utszélén heverő kincseit. De ezeken a sokat megénekelte dolgokon kívül még olyan dolgokat is tapasztalhattak, amelyek egyetlen körutazási ismertetőben sem szerepelnek.

Egyik ilyenirányú tapasztalattal akkor lettünk gazdagabbak, amikor gépkocsink a korahajnali órákban befutott az egyik székely városba. A hűvös reggelen a társaság reménytelenül keresett egy vendéglőt, ahol egy pohárka sziverősítőt lehetett volna felhajtani. Végre hosszas keresés után egy virslis bódénál kötöttünk ki, mint egyetlen nyitott »helyiségnél« a városban. Rövid tanácskozás után úgy döntöttünk, hogy ha egyéb nincs, a meleg virsli is jó lesz.

A legéhesebb vendég odalépett az álmosképű bácsihoz és virsli-t kért.

— Vislit? — kérdezte az elárusító és olyant kacsintott hozzá, hogy a bajusza is keresztbe állott a képén.

— Igen, még pedig tormával!

A következő megrendelőnél is megismétlődött a kérdés, kacsintással egybekötve, mire előkerültek a virslik s hamarosan vigan rotyogtak a fazékban.

Mikor ránk került a sor, a bácsika nekünk is feltette a kérdést, ugyancsak kacsintással kísérve. Hogy örömet szerezzünk a vidám öregnek, visszakacsintottunk neki. Az öregnek erre csodamód felderült az arca s rövid kotorászás után kihuzott az asztal alól egy jókora szilvóriumos üveget. Erre már a mi arcunk is felderült s a következő pár »visli« kivétel nélkül kacsintva kértük. Így jöttünk rá, hogy mit jelent a »kacsintott visli« a székelyeknél, (nem lévén italmérési engedélye! Aranyosvidék.)

b. i.

Reja érünk!

A falu végén, Pál Marciék pityókaföldjénél, ahol erősen félszántoku a mezei út, feldőlt a Zsiga Sándor szénával megrakott szekere. — A négy kerék az égnek állott, — Arra jön Sándor egyik jó komája, s kérdi tőle: megtennéde azt a szüvességet komám, hogy segits rajtam? — Én meg, tiszta jószívvel, ha egy liter bort fizetsz, de most, ebbe a helybe, mert erőssen szonnyu vagyok — mondja a koma félig tréfálva. — Szóhoz sem hagyta jutni Sándort, hanem, karofogta, s vitte magával, s vigasztalgatta: Hagyd a sulyba ezt a sze-

keret, egyet se busulj, egy szempillanat alatt bölőjjük azt a csepp bort, s aztán a szekeret a szénával együtt egy micre rendbe tesszük.

Már ott is voltak a közeli kocsmában. — Fogy az egyik liter a másik után, már délutánra jár az idő, mikor megszólal Sándor.

— Ejsze immár elindulhatnánk komám?

— Reja értünk! Ne busuly Sándor! Én olyan fájinul megrakom a szekeredet, hogy apád sem veszi észre, hogy feldőlt.

— Az éjsze nem is, — szól dunnyogva Sándor — mert *ő a szekér alatt van!*

Eresszenek el!

Ámálinén' a mostoha, fiatal-asszony leányával sehogy sem egyezett. Örökké vityálódtak. — Minden fölött összevesztek, s lelkükben engesztelhetetlen gyűlöletet hordoztak. — Nap-nap után, hol bent a házban, hol az udvaron, vagy a kertben, de még idegenek előtt, s künn a mezőn is ki-kirobbant ez a megátalkodott harag. — Közismert volt az egész falu előtt ez az áldatlan állapot. — De egyszer mindennek vége szakadt.

Ámálinén' meghót, s a mostoha fiatalasszony mindenki csodájára és elképedésére hangosan siratta, s alig volt vége-hossza a dicséreteknek, amelyekkel elhalmozta a halottat. — Ez a kiáltozássá fajult jajveszékélés, dicséret, egészen hisztérikus rohamokká fejlődött a temetésen. — A sir szélén, a koporsó leeresztése után már így ordított: Eresszenek el! Eresszenek el, mert nem tudok egy percig sem élni nélküle! Eresszenek bé engem is a koporsója mellé, vele temessenek el! Eresszenek, eressenek!! — A körülötteállók pedig hol a karját, hol a szoknyáját fogták, hogy meg ne tehesse azt a bolondot.

Ezt a sirásból fojtott kacagásba, kinos hallgatásból dermedtő csendbe áthajló jelenetet meguntá az egyik tekintélyes férfi rokon, s odalépve hangos parancsszóval utasította a csitítgató asszonyokat. Eresszék el! Senki meg ne merje fogni! Ha akar szökjék be a gödörbe! Eresszék!

Azok el is eresztették, s hát a menyecske neki is fut ahajt a gödörnek, de nem szökött belé — mindenki legnagyobb elképedésére, — hanem *átszökte* a sirt, s nagy jajgatással összerogyva ordítva bögött, hogy ne hallja az emberek, s az asszonyok majdnem hangos kacagását.

József Dezső.

Ápertén megmondta. Oltárhoz megy a templomba esküdni a fiatal pár. A szertartás során kérdi a pap a férjfelöltőt:

— No Istán, hát szereted-e az itt jelenlévő feleségedet?

— De még hogy!!! — volt a rövid de annál csattanósabb válasz

Ferencz Béla.

Székelyszótár.

— *Ocna de Jos—Alsósófalva (Odorhei-m.)* — Balázs Alajos gyűjtése.

hutyori — görbé (ember)
szilaj — ingó járás (dűledezve
megy)
kavillál — kószál (össze-vissza jár)
renyekedik — buslakodik
vürit — kiürit valamit
cindura — vizsga
sutu — papirzsák
kendős — kesely
licsi — rossz (rakoncátlan)
méges — ujólag
pestereg — bámul
pésterget — furfangos kerül-
getés
koslat — ok nélkül járkál
komótcipő — félcipő (házi hasz-
nálatra)
ángárianként — néha néha
kornyadozik — betegeskedik

ágyvató kossó — pálinkás pa-
lack cserépből, lakodalmoknál
használják
csatlós — két fülű cserép kancsó
(ma már régiség)
guzsaj virág — mezei zsurló
áporodott — rossz szagu
guzs — cserebogár (Nagytkútküllő
felső vidékén — gazsó)
sijáttya — a saját tulajdona
le falángat — le kicsinyit
boka koncsó (bokáj) — régimódis
eperszedő v. bormérő kancsó
fafütyü — fanyelű bicska (ma
már ritkán használt kifejezés)
makrancos, makucs — makacs,
engedetlen.
pópiom fa — jegenyefa
barusnyán — orgona virág

Ditró—Ditrou (Csik—Ciuc m.)

Csik szele — déli szél
gyilán — ölyves
viziborju v. }
vizibornyu } tarajosgöte (Három-
széken a forrásokban levő ugró
vizibolharákat (Gammarus pu-
lex) nevezik így!)
koslat — ok nélkül járkál
Amburus János szele — Nemere
lepofozó gép — fényképező gép
(tréfásan)
pillancs — méces
elisz, ejsze — körülbelül
torangy — ügyetlen (emberre
értve)
ludorda — pöfeteggomba (Lycoperdon)
guzsla fa — hajlitott üsttartó

guzs — fenyőfagalyból csinált
karika mit havasi kert csinál-
lásnál szeg helyett használnak
két cölöp összefogására.
csap — galy
kokojsza — áfonya
homály — felhő
isztivál — máglyáz
dengő — dungó méh
veseget — félvállról beszél
szökik — ugrik
fickó legény — kamasz
bé ponyál — becsavargat
sirülő — forduló, kanyar
buruslán, burusnyán, borusnyán
— orgonavirág
plé, pelé — bádog
le ócsárol — le kicsinyit

Székelyföld kutatása.

Harkályok beküldését kérjük a vadászainktól! Sürgősen, amig a hideg idők tartanak. Igen fontos volna, hogy a tanulmányozás alá vett harkályokból a Székelyföldről is kerüljenek be adatok az irodalomba. Legcélszerűbb egy dobozba betéve, minta értéknélküli csomagolásban eljuttatni hozzánk.

A szitakötés Székelykeresztúron c. alatt *Tolvay Erzsébet* részletesen leírja az Erdély 1938. 11—12. számában ezt a kivesző félben levő iparágat.

Szomorú jövőt jósolnak a mesés szépségű 100 éves Gyilkostónak! A nyári székelyföldi kutatásokkal sorra került Gyilkostóról szomorúan állapították meg az arra leghivatottabbak, hogy a tó veszedelmében van. Ennek a ténynek a lapokban is visszhangja támadt. (El-lenzék 1938 177 sz., Csiki Lapok 1938 30 sz.)

Székelyföldet érdeklő adatok jelentek meg a *dr. Balogh Ernő* által szerkesztett *Szádeczky Gyula dr. Emlékkönyvben*. Bitumenes mész és kalcit pseudomorfózák kőso után c. cikkben dr. Balogh E. a Torda környékén felfedezett érdekességeket ismerteti. A székelyföldi ásványvizek lerakódásainak geológiáját Bányai J. közli. Szentpétery Zs. dr.: Adatok a Torockói hegység közzetani ismeretéhez és Török Z.: A Homoród torkolati vidékének geologiai alkotása cím alatt hoznak szintén eredeti kutatási adatokat.

Megkerült a kovásznai arzénos ásványok lelőhelye. Lapunk 1933. évf. ban (88 l.) szomorúan számoltunk be arról, hogy a Hankó-féle sósfürdő melletti auripigment, realgár, aragonit lerakódások egy árvíz alkalmával eltűntek. A ritka és becses sósvíz arzéntartalmának ezek a nyilvánvaló jelei igen fontosak voltak tudományos szempontból s eltűnésüket, mint nagy veszteséget könyveltük el akkoriban. Most meg ellenkezően örömmel jelenthetjük, hogy a pataknak már régen megkezdődött kimosása következtében egy még régibbi lerakódása táródott fel, amely igen érdekesen egy fekete (lidiaikőszerű) kvarcit tömbből áll, amelynek repedéseit és szögletes törmelékeit az előbbi említett ásványok töltik ki, illetve cementálják össze. Diszkónek is beillő remek színpadja van a fekete alapot összehálózó zezzugos sárga, fehér, narancsvörös ereknek.

Gyergyó időjárás viszonyait ismerteti a Csiki Lapok f. évi 1. számában *Csáki Mihály* a meteor. állomás vezetője. Értékes adattárát jó volna ha állandóan közzétenné.

Bálványos havasát *Lossteiner* ferencendi szerzetes feljegyzése szerint a »SzentPéter Egyházmegyéhez« tartozó községek kapták, hogy a »somolyai bucsura menő moldvai csángóknak szállást adjanak.«

Udvarfalvi kurjantásokat közöl *Incze Lajos* Erdély 11—12. sz.

Irodalom—Lapszemle.

Kászonszékről irt értékes történelmi tanulmányt — amint már a mult számunkban jeleztük — Ferenczi Sándor, amelyet 100 lej kedvezményes áron (+ portó) csak lapunk előfizetői kaphatják meg. Másnak 140 + portóköltség.

Csik-, Gyergyó- és Kászonszék leírása c. nagyszabású történeti munkája *Endes Miklósnak* megjelent. Akik a könyvre előjegyeztek, 300 lejes árban átvehetik a Minerva könyvkiadóvállalattól (Cluj, Str. Baron Pop 5.)

Törvények, rendeletek, minisztertanácsi határozatok, döntések állandó rovat alakjában való közlését kezdte meg a Székely Ujság ez évi 1. számával. *Dr. Molnár D. Emil* értékes szolgálatoit tesz az aktuális s közérdekű intézkedések praktikus ismertetésével.

Juhtenyésztésünk irányelvei Csíkmegyében c. alatt rendkívül fontos gazdasági kérdésünkhöz ad megszívlelendő tanácsokat *Szöke Mihály* az Erdélyi Gazda ez évi 1. számában.

Turáni Roham cím alatt — stílusos székely ékrovásbetűs címlappal, — az ősi hagyományokat ápoló céllal jelenik meg Budapesten a már VI. évfolyamába lépő folyóirat. (VIII. József u. 15. fsz. 10., előfizetése egy évre 2:50 P.)

Néphagyomány Füzetek neve alatt igen értékesnek ígérkező kiadványsorozat indult meg az *Ifju Erdély* (Kolozsvár—Cluj) kiadásában. Első száma az eddig is tevékenyen munkálkodó *Nagy Ödön* dolgozata, amely a *téli néphagyományainkat* ismerteti. Hisszük, hogy hasonló munkálatokhoz jó mintául fog szolgálni.

Nyulás Ferencről, a köszvényesremetei (Maros-m.) születésű híres orvosról és vegyészről irt doktori értekezést *Csögör Lajos* (Opera științifică a protomedicului ardelean Francisc Nyulas 1933.)

Az első öt év a București Unitárius Missziói egyházközség életéből c. alatt kiadott könyvecskében számol be *Lőrinczy Géza* lelkész. Tiszteletreméltó munkálkodásról kapunk érdekes adatokat. Ára 25 lej.

Ghid Calauza editat de Excursia Românească cím alatt Udvarhely megyei kalauzt adott ki román nyelven az Utazási iroda Székelyudvarhelyen—Odorhei (Filiala Odorheiu, Bul. Reg. Ferdinand 31.)

Erdélyi Magyar Naptárt adott ki ezidén is a *Magyar Nép* szerkesztősége. A gazdag szórakoztató és ismertető részből ki kell emelnünk a minket közelebről érdeklő cikkeket. Az aranyosszéki Istenhegy mondája, s jóízű székely szólásmódokat ötletesen feldolgozó cikke — Az ember ha nem bolondozik, megbolondul (Márkus Albert), Remek székely népi életkép Gyallaynak az elbeszélése — Csergő hitet tesz — címmel. A régi világ gondolkozását szépen megvilágító adattárt közöl le ifj. Gyallay Domokos a régi iratok eltemetett kincseiből.

Lármafa.

Altorjai Apor Gábor bárót a magyar kormányzó vatikáni követté nevezte ki.

Csanády György lett a kassai rádió igazgatója. A kiváló író kitüntetése általános nagy örömet keltett s az ő munkája magasabb irodalmi nivót fog biztosítani a rádió műsorának.

Az Erdélyi Gazdasági Egyesület (EGE) Kolozsváron febr. 19—25-ike közt nagyarányu vetőmagkiállítását rendez. Igen nagy érdeke volna a Székelyföldnek, hogy minél többen küldenének be anyagot s látogatnák minél számosabban a tanulságosnak ígérkező kiállítást.

Takáts Zoltán vadasdi (Marosm.) születésű székely festőművész sikerét ismerteti az Erdélyi Szemle karácsonyi száma.

A bucureştii ref. egyház nemes és szeretettel teljes munkát végzett a nyáron a szegény gyermekek nyaraltatási akciójával. Különösen a kisküküllömenti ref. falvaink vették ki a részt e mozgalomból áldozatkészségükkel. Mintegy 300 nagyvárosi gyermek testi és lelki épülését szolgálta ez az apostoli munka, akiknek a nehéz körülmények közt élő szülői legnagyobb részt innen a Székelyföldről származtak el.

Az alcsíki közbirtokosságok karácsony harmadnapján értekezletet tartottak, amely a szövetkezéssel járó előnyök hangoztatásának jegyében folyt le. A tartalmas hozzászólások alapján a realizálásra dr. Pitner Árpádot az értekezlet levezetőjét kérték meg.

A Székely Társaság Kolozsváron értékes munkát végez ugy gazdasági megszervezéssel mint kulturális téren is. Nagyfontosságú az iparos és kereskedői pályán ifjainkat elhelyező munkája, majd az egyetemi hallgatók megsegítésére alakult tankönyv segély akciója. Örömmel kísérjük figyelemmel az igen gyakorlatu irányu példatadó munkásságát. (Cime : Calea Mar. Foch 43.)

Hadtestparancsnoksági engedély szükséges a fényképezéshez Csikmegye egész területén.

A székely egyetemi ifjak Kolozsváron ügyes gyakorlati érzékkel „Alfa” néven szövetkezetet teremtettek, amely a székely szöttes és más háziipari termékeink értékesítését csinálja igen nagy sikerrel. Legujabban a szintén székely diák alakulat *Méhkas* nevű éttermében tartottak jól sikerült szöttes bált.

Székely Nemzeti Múzeum ezévben is megkezdte az előadás sorozatát. Legujabban *Bogáts Dénes* tartott előadást a székely katonák napoleoni időkből származó leveleinek az ismertetésével.

A székelyföldi műkedvelő zenekarok csíki csoportja nagysikerű versenyt rendezett Szárhegy község szép Kulturházában. A rendezés nagy munkájáért *Molnár János* zeneszerző karnagyot illeti köszönet.

No de nem adjuk fel a reményt!

A múlt évben megpróbált minden hónapi megjelentetés nem sikerült! Pedig ha csak 500 állandó pontos előfizetőnk volna, ugy azt meg lehetne valósítani! Tehát — hogy kiadóhivatali titkot áruljunk el — ha minden eddigi hűséges támogatónk *csak egy*, magához hasonló gondolkozásut nyerne meg támogatónak, ugy szaporábban tudnók tenni az olvasóinkkal való összekötetést s így nagyobb anyagot sikerülne a felszínre hoznunk. Ehhez a fel nem adott tervünkhöz kérünk egy kis jóakaratu figyelmességet! Gondoljunk csak arra, hogy közvetlen *ellenérték várása nélkül is* hányszor nyulunk pénztárcánkhoz, mert *közérdekl becsületes ügy támogatásáról van szó!*

Ha a múltévi felhívásunk és próbánk nem is sikerült a maga egészében, de annyi hatása volt, hogy egy pár uj, megértő lélek támogatásával nagyobb terjedelemben jelentethetjük meg a lapunkat!

Bárcsak a már 9 ik év óta kitaróan folyó munkánk bebizonyítaná a hitetlenkedőknek, hogy *nem szalma gyűjtésre* vállalkoztunk! Nem is a hirtelen ellobbanó szalmaláng csapott fel a munkánk megindításánál, hanem egy állandóan és csendesen izzó parázs ég, amely perzseli egyuttal lelkiismeretünket is, mert *Orbán Balázs munkáját nem tudtuk a nagy lélek szellemi örökségének megfelelően tovább folytatni.*

Ehhez kérünk támogatást! Már voltak, akik megértették ezt s mellénk álltak *rögtön* a munka megkezdésénél! *De lehetetlen, hogy csak ennyien volnának a földünk és népünk szerelmesei?!*

A már IX. évfolyamba lépő mostani számunkkal megkezdjük a **Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkáságai** c. munkánk II. kötetének közlését.

Előfizetések az 1939. évre. Apor L. Iacobeni (párt 2 p.), — Bagaméry Zs. Cluj. — dr. Bakk E. Bucureşti, — Balázs A. Dárjuu, — Balázs M. Cruceni (párt. 2 p.), — Balázs M. Sft-Gheorghe. — gr. Béli F. Mihes, — Biró I. Tálisoara (párt. 2 p.), — Farkas D. Ghipeş — dr. Ferenczy G. Aita Mare, — dr. János D. Ocland, — Jancsó Gy. Baraolt, — Jánó J. Cluj, — Józsa J. Alba Julia, — Kovács G. Şaba, — dr. Kovásznay G. Sft-Gheorghe, — Mánya F. Odorhei, — Molnár I. I. G. Duca, — Petioky F. Sárcaia, — Polg. Kaszinó Aita M., — Szász J. Cluj, — Tatár J. Fágáres, — dr. Török A. Tg-Secuesc, — Valits J. Baraolt, — Wagner J. Abrud, — dr. Wicklein (y. Desmartin. — Zágoni D. Brateş, — Imreh J. dr. Alsódabas, — Péterfy Gy. Bpest, — Gál I. Győr.

Befizetések az 1938. évre. *Helyből:* Bacsics J, dr. Hartwig I. (párt 2 p.), dr. Jodál G., Keszler A., dr. Pál Gy., Schwächter J., Vida M., Ziegler Gyógyszat. — Albert K. Filla, — Asztalos J. Aiud, — Balkó L. R. Mont, — Bartalis F. Fágáres (párt 2 p.), — Bányay Tamasf., — Becsák J. Tális, — Debreczy S. dr. Sft-Gheorghe, — Demeter M. Vihiţa, — Fazekas J. Secueni, — Farkas K. Taureni, — dr. Ferenczy S. Cluj, — Gaál S. Mr-Ciuc (párt 2 p.), — Györfy B. dr. Tálisoara, — dr. Kiss E. Cluj (párt 2 p.), — Kiss I. Satul-Nou, — Kósa J. Poian, — Kovács J. Turdeni, — Kovács P. Váleni, — Krón E. Tg-Mureş, — Mátyás V. Arad, — Mezey Gy. I. G. Duca, — Molnár K. Timişoara, — Nagy V. Medesér, — Petres A. Dárjuu, — Réther V. Petec, — Rill A. Petrosen, — dr. Sándor M-né Zerind (párt. 2 p.), Tulogdy J. dr. Cluj.

Ajtai Kovács G. Bpest, — dr. Antal J. Bpest, — Földt Int. Bpest, — Vargyassy M. Pesterzsébet, — dr. Máthé G. Nagycenk.

Befizetések: dr. Nagy L. Tg-Mureş 90, — Benkő A. Băţani Mici 100, — dr. Incze G. Baraolt 100

S.O.S. Ez nektek is szól hátrálékosok! Azt jelenti, hogy siessetek a megmentésünkre, hogy megmenthessétek lelkiismereteket. **S.O.S.**